

Список використаних джерел:

1. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 2008. – 544 с.
2. Кон И.С. Социология личности / И.С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 373 с. – (Серия «Над чем работают, о чём спорят философы»).
3. Философский словарь / под ред. М.М. Розенталя. – 3-е изд. – М. : Политиздат, 1975. – 544 с.
4. Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении / А.Ф. Зелинский. – Харьков : Изд-во «Высшая школа» при ХГУ, 1986. – 168 с.
5. Трубников В.М. Социальная адаптация освобождённых от отбывания наказания / В.М. Трубников. – Харьков : Изд-во «Основа» при ХГУ, 1990. – 173 с.
6. Ратинов А.Р. Личность преступника и проблема ценности / А.Р. Ратинов // Вопросы борьбы с преступностью : сб. научн. тр. – М. : Юрид. лит., 1978. – Вып. 29. – С. 101–113.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн; сост., авт. коммент. и послесл. А.В. Брушлинский, К.П. Абульханова-Славская. – СПб. : Изд-во «Питер», 2002. – 720 с. – (Серия «Мастера психологии»).
8. Пеньков Е.М. Социальные нормы: управление, воспитание, поведение / Е.П. Пеньков. – К. : Высшая школа, 1990. – 176 с.
9. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание: монография / А.Г. Спиркин. – М. : Политиздат, 1972. – 303 с.
10. Зелинский А.Ф. Рецидив преступлений (структура, связи прогнозирования) / А.Ф. Зелинский. – Харьков : Изд-во «Вища школа» при ХГУ, 1980. – 152 с.
11. Антонян Ю.М. Психологическое отчуждение личности и преступное поведение: генезис и профилактика дезадаптивных преступлений / Ю.М. Антонян. – Ереван : Изд-во «Айастан», 187. – 202 с.
12. Антонян Ю.М. Криминогенная роль психологического отчуждения личности / Ю.М. Антонян // Сов. государство и право. – 1988. – № 8. – С. 52–59.

НЕЗНАЙКО С. В.,

здобувач кафедри кримінального права
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)

УДК 343.1

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯННЯ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 270-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена характеристиці діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України. Аналізується зміст понять «знищення» та «пошкодження» об'єктів житлово-комунального господарства, розв'язуються найбільш дискусійні питання, що стосуються кваліфікації розглядуваного злочину.

Ключові слова: знищення, пошкодження, житлово-комунальне господарство, дія, бездіяльність.

Статья посвящена характеристике деяния как обязательного признака объективной стороны преступления, предусмотренного ст. 270-1 УК Украины. Анализируется содержание понятий «уничтожение» и «повреждение» объектов жилищно-коммунального хозяйства, решаются наиболее дискуссионные вопросы, касающиеся квалификации рассматриваемого преступления.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, уничтожение, повреждение, действие, бездействие.

The article covers characteristic of criminal action as an obligatory feature of objective aspect of crime, specified by article 270-1 of The Criminal Code of Ukraine. It also analyses the content of such notions as «destruction» and «endamagement» of housing and communal services objects. The article solves the most controversial questions concerning the qualification of the crime mentioned.

Key words: endamagement, destruction, housing and communal services, action, negative act.

Вступ. Чинне кримінальне законодавство (ч. 1 ст. 2 КК України) єдиною підставою кримінальної відповідальності визнає вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Як відомо, склад будь-якого злочину, передбаченого Особливою частиною КК України, складається з чотирьох взаємопов'язаних елементів: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину.

До ознак об'єктивної сторони злочину включають діяння (дія чи бездіяльність), наслідки, причинний зв'язок, спосіб, знаряддя і засоби, місце, час, обстановку вчинення злочину. Майже всі перелічені вище ознаки у загальній конструкції складу злочину вважаються факультативними. Обов'язковими ж вони стають для конкретних складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК України, у тих випадках, коли на них безпосередньо вказується у диспозиціях відповідних кримінально-правових норм або ж прямо виникає з їх змісту. Проте серед ознак об'єктивної сторони є одна обов'язкова, притаманна для всіх без винятку складів злочинів, – це суспільно небезпечне діяння, на яке, на відміну від всіх інших ознак, прямо вказується і у ч. 1 ст. 2 КК України.

Як слушно зазначається на сторінках юридичної літератури, діяння є ключовою ознакою об'єктивної сторони злочину, а решта її ознак ніщо інше, як подальша конкретизація властивостей діяння [1, с. 303]. З огляду на вище вказане очевидно стає важливість встановлення ознак діяння у кожному випадку кримінально-правової кваліфікації дій особи, зокрема, за ст. 270-1 КК України.

Слід зазначити, що помітний внесок у дослідження проблематики, яка стосується діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, у своїх працях зробили А.О. Данилевський, І.Б. Медицький, Л.О. Мостепанюк, В.О. Навроцький, В.П. Тихий. Незважаючи на вагомість результатів, отриманих зазначеними вище вченими, цілий ряд дискусійних питань у вказаній царині залишається невирішеним і сьогодні, хоча його теоретико-прикладна значущість є беззаперечною.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження найбільш гострих проблем, пов'язаних з характеристикою діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, а також висунення на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинної редакції ст. 270-1 КК України.

Результати дослідження. Зі змісту диспозиції ч. 1 ст. 270-1 КК України випливає, що об'єктивна сторона аналізованого злочину характеризується діянням, яке полягає у знищенні чи пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ).

Аналізуючи зміст термінів «пошкодження» та «знищення» об'єктів ЖКГ, слід скористатися роз'ясненнями, наданими Постановою Пленуму Верховного Суду України (далі – ППВСУ) № 4 від 2 липня 1976 р. (в редакції ППВСУ № 3 від 3 березня 2000 р.) «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна¹ шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки», в яких надається визначення понять знищення та пошкодження майна, різновидами якого власне і є об'єкти ЖКГ.

Спираючись на п. 2 зазначеної вище ППВСУ можна дійти висновку, що під *пошкодженням* об'єктів ЖКГ слід розуміти погіршення їх якості, зменшення цінності або приведення їх на якийсь час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан.

Знищення ж об'єктів ЖКГ означає приведення їх у повну непридатність до використання за цільовим призначенням. Внаслідок знищення об'єкти ЖКГ перестають існувати або повністю втрачають свою цінність.

В.О. Навроцький, коментуючи ст. 270-1 КК України, зазначає, що знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ часто здійснюється шляхом викрадення окремих їх складових (гальмівних котушок ліфтів, радіаторів опалення, каналізаційних люків) [2, с. 820]. Слід погодитись, що у таких випадках скоєне слід кваліфікувати за сукупністю статей Особливої частини КК України про відповідальність за крадіжку чи інших злочинів проти власності (за наявності передбачених кримінальним законом підстав) та за ст. 270-1 (якщо є інші ознаки складу цього злочину) [2, с. 820].

Твердження В.О. Навроцького підтверджується даними судової практики: з проаналізованих нами чотирнадцяти вироків судів, якими засуджувалися особи, визнані винними у скоєнні злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, у тринадцяти з них йшлося про крадіжки люків чи металевих решіток, які перебували на балансі відповідних органів місцевого самоврядування. У дванадцяти з цих випадків дії винних були кваліфіковані за сукупністю злочинів, передбачених ст. 270-1 та ст. 185 КК України.

Так, Орджонікідзевським міським судом Дніпропетровської області було встановлено наступне. Реалізуючи свій злочинний умисел, громадянин З., діючи умисно, таємно, шляхом вільного доступу, з кори-

¹ Особлива вказівка у назві аналізованої ППВСУ на державне та колективне майно пояснюється тією обставиною, що прийнята вона була ще за часів Радянського Союзу, кримінальне законодавство якого, як відомо, визнавало будь-які злочинні посягання на державне чи колективне майно більш суспільно небезпечними у порівнянні з аналогічними діяннями, що стосувалися приватного майна.

сливих мотивів викрав декілька кришок каналізаційних люків, чим заподіяв ДКП «Орджонікідзеводоканал» матеріальний збиток на загальну суму 5892 грн.

Крім того, у ніч на 26.03.2012 року громадянин З., діючи умисно, переслідуючи корисливу мету, шляхом викрадення металевого кільця каналізаційного люка пошкодив об'єкти ЖКГ, а саме мережі водопостачання та водовідведення, у результаті чого було порушено нормальне функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для здоров'я людей, а також ДКП «Орджонікідзеводоканал» було завдано матеріальної шкоди на суму 5892 грн. Як наслідок дії громадянина З були кваліфіковані за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 185 та ч. 1 ст. 270-1 КК України [3].

Народицьким районним судом Житомирської області було встановлено, що 03.10.2011 року біля 22 години громадянин С., повторно, за попередньою змовою з громадянином Д., використовуючи як знаряддя злочину мотоцикл марки «МТ», приїхали на ньому до с. Болотниця, Народицького району, де з метою таємного викрадення чужого майна (крадіжки), скориставшись відсутністю сторонніх осіб, підійшли до оглядового колодязя водогінної мережі, яка є об'єктом ЖКГ і перебуває на балансі Болотницької сільської ради, звідки таємно викрали металеву кришку люка, вартістю 182 грн 47 коп. Після чого громадяни С. та Д. перенесли вказану кришку люка до коляски мотоцикла марки «МТ». У продовження свого злочинного наміру громадяни С. та Д. підійшли до оглядового колодязя водогінної мережі, де аналогічним способом таємно викрали металеву кришку люка, вартістю 182 грн 47 коп. Крім цього, громадяни С. та Д., у продовження свого злочинного наміру, 03.10.2011 року біля 23 год. 40 хв., на вищевказаному мотоциклі приїхали в с. Бабиничі Народицького району, де аналогічним способом з десяти оглядових колодязів водогінної мережі, яка є об'єктом ЖКГ і перебуває на балансі Закусилівської сільської ради, таємно викрали 10 кришок люків по ціні 182 грн. 47 коп. за одну кришку на суму 1824,70 грн та 4 каналізаційні кільця по ціні 322 грн. 83 коп. за одне кільце, на суму 1291,32 грн.

У підсумку дії громадян С. та Д. були кваліфіковані судом за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 185 та ч. 1 ст. 270-1 КК України [4].

Поділяючи позицію суду, який вказані вище дії кваліфікував за сукупністю злочинів, передбачених ст. 270-1 та ст. 185 КК України, ми не можемо зрозуміти логіку, якою керувалися представники Феміди у частині того, що факт вчинення крадіжки повторно та за попередньою змовою групою осіб знайшов своє відображення у рішенні суду (дії громадян були кваліфіковані за ч. 2 ст. 185 КК України), а от факт повторності умисного пошкодження об'єктів ЖКГ чомусь був проігнорований судом під час надання кримінально-правової оцінки діям зазначених у вирокі суду громадян. У підсумку дії громадян С. та Д. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 270-1 КК України, що слід розцінювати як грубе порушення правил кримінально-правової кваліфікації, оскільки відповідні дії, які виразилися в умисному пошкодженні об'єктів ЖКГ, враховуючи їх повторність, мали б бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 270-1 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, вчинене повторно.

У той же час слід зазначити, що у судовій практиці зустрічаються окремі випадки, коли пошкодження об'єктів ЖКГ шляхом викрадення їх окремих складових, зокрема, кришок люків, кваліфікується лише за ст. 270-1 КК України без посилань на відповідні норми, передбачені розділом VI Особливої частини КК України «Злочини проти власності».

Так, Пролетарським районним судом м. Донецька було встановлено, що 21 березня 2011 р. громадянин Т., діючи умисно, з корисних спонукань, з метою викрадення прибув до клубу «Юність», розташованого по вул. Ново-моспіно в м. Моспіно, де з теплоколектора № 638 руками дістав верхню кришку люку, чим пошкодив об'єкт ЖКГ, після чого з викраденим майном зник з місця вчинення злочину, спричинивши шкоду ВАТ «Укртелеком» на суму 109 грн 20 коп.

23 березня 2011 р. громадянин Т. повторно, з корисних спонукань, з метою викрадення прибув до клубу «Юність», розташованого по вул. Ново-моспіно в м. Моспіно, де з теплоколектора № 639 руками дістав верхню кришку люку, чим пошкодив об'єкт ЖКГ, після чого з викраденим майном зник з місця вчинення злочину, спричинивши шкоду ВАТ «Укртелеком» на суму 109 грн 20 коп.

По епізоду від 21 березня 2011 р. суд кваліфікував дії громадянина Т. за ч. 1 ст. 270-1 КК України як умисне знищення чи пошкодження об'єктів ЖКГ, якщо це призвело чи могло призвести до неможливості експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, що створило небезпеку для життя та здоров'я людей.

По епізоду ж від 23 березня 2011 р. суд кваліфікував дії громадянина Т. за ч. 2 ст. 270-1 КК України як умисне знищення чи пошкодження об'єктів ЖКГ, якщо це призвело чи могло призвести до неможливості

² Більш детально про проблему визначення основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, див. : Незнайко С.В. Щодо правильності місцезнаходження заборони, передбаченої статтею 270-1, у системі Особливої частини КК України / С.В. Незнайко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2014. – № 1. – С. 198–206.

експлуатації чи порушення нормального функціонування таких об'єктів, що створило небезпеку для життя та здоров'я людей, вчинене повторно [5].

Як ми бачимо у рішенні суду не знайшов своє відображення той факт, що своїми діями громадянин Т. порушив не лише відносини громадської безпеки, а ще й (або навіть лише²) відносини власності. Враховуючи це, вважаємо таку кваліфікацію дій громадянина Т. неправильною, оскільки у даному випадку суд мав кваліфікувати діяння громадянина Т. за сукупністю злочинів, передбачених ст. 185 та ст. 270-1 КК України.

Аналізуючи діяння, за вчинення яких передбачена кримінальна відповідальність у ст. 270-1 КК України, слід звернути уваги на той факт, що у первинній редакції Закону № 2924-VI від 13 січня 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві»³ пропонувалося встановити кримінальну відповідальність за умисне пошкодження або *руйнування*, а не *знищення* об'єктів ЖКГ.

Досліджуючи питання щодо доцільності змін, внесених до відповідного законопроекту у результаті його обговорення у стінах Верховної Ради України, ми вирішили звернутися до етимології термінів «руйнування» та «знищення».

У відповідності до тлумачення словників термін «*знищувати*» означає: припиняти існування кого-, чого-небудь, призводити до загибелі, смерті; *руйнувати*, псувати що-небудь, ламаючи, рвучи та ін. [6, с. 473].

«*Руйнувати*» ж означає: ламаючи, розбиваючи та ін. розвалювати що-небудь; порушувати цілісність чого-небудь; розладнувати або *знищувати* що-небудь [6, с. 1278].

Як ми бачимо, етимологічний зміст двох проаналізованих понять є фактично тотожним, що дає підстави вважати ці терміни синонімічними. Підтверджує цей висновок і той факт, що у словниках синонімів прямо вказується на те, що синонімом до терміна «знищити» є й такий термін, як «зруйнувати» [7, с. 154].

Отже, проведений аналіз засвідчує, що хоча й особливої потреби в заміні у проектованій диспозиції ст. 270-1 КК України терміна «руйнування» на «знищення» не було, але цей крок законодавця, враховуючи синонімічність цих лексем, жодним чином не може завадити ефективності застосування ст. 270-1 КК України у практичній діяльності правоохоронних органів.

Розкриваючи зміст діяння як ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, Л.О. Мостепанюк зазначає, що воно проявляється у двох формах. Вчена вважає, що крім дій, безпосередньо зазначених у диспозиції ч. 1 досліджуваної кримінально-правової заборони та проаналізованих вище (знищення та пошкодження об'єктів ЖКГ), розглядуване діяння може виражатися також у формі бездіяльності, що, на думку криміналістики, може полягати в умисному невиконанні ремонтних робіт з метою знизити вартість житлово-комунального майна [8, с. 156].

У подібному руслі розмірковує й І.Б. Медицький, на думку котрого, не дивлячись на те, що з об'єктивної сторони аналізована поведінка полягає виключно у вчиненні дій, на що вказує безпосередньо і вжите в ч. 2 та 3 ст. 270-1 КК України словосполучення «ті самі дії», не виключені ситуації фактичного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ через бездіяльність, яка полягає у недотриманні особою певних передумов для їх збереження (наприклад, зберігання газових балонів у квартирах, що безумовно створює реальну небезпеку виникнення загрози або спричиняє наслідки у вигляді передчасного руйнування конструкцій будинків, обвалів їх частин та травмування мешканців) [9, с. 320]. Вчений зазначає, що такого роду поведінці навряд чи притаманне умисне ставлення до неї з боку суб'єкта злочину, та й стаття цілком чітко говорить про умисел, однак виокремлення норми про необережне знищення чи пошкодження об'єктів ЖКГ (на прикладі ст. 196 КК України) не відбулося, що, на думку правника, є прогалиною чинного законодавства [9, с. 320].

З приводу таких міркувань хотілося б зазначити наступне. По-перше, не можемо повністю розділити точку зору Л.О. Мостепанюк стосовно того, що діяння, передбачене ст. 270-1 КК України, може виражатися не лише у формі дії, а й також у формі бездіяльності. Яким би не було ставлення науковця щодо того, що деякі прояви бездіяльності можуть призвести до наслідків, зазначених у ст. 270-1 КК України, вказівка у чинних редакціях ч. 2 та ч. 3 досліджуваної заборони саме на «дії», на наш погляд, має ставити крапку на дискусіях стосовно можливості притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 270-1 КК України за будь-які прояви бездіяльності.

По-друге, І.Б. Медицький, бачення якого стосовно можливості притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 270-1 КК України за бездіяльність, як зазначалося вище, є ідентичним нашому, виступає за створення механізмів можливості притягнення до кримінальної відповідальності за необережне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, яке могло б виражатися у формі бездіяльності.

³ Нагадаємо, серед іншого, цим законопроектом передбачалося доповнення КК України ст. 194-2, яка була фактично аналогічною за змістом існуючій у чинному кримінальному законодавстві ст. 270-1.

В окресленій І.Б. Медицьким ситуації діяння особи (порушення правил зберігання газових балонів) може призвести до наслідків, які можуть вважатися суспільно небезпечними (руйнування будинків, що може спричинити реальну загрозу життю та здоров'ю людей). Але науковець, вважаючи доцільним доповнення КК України нормою про кримінальну відповідальність за необережне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, нічого не зазначає про необхідність змін законодавчого опису ознак суспільно небезпечних наслідків, як криміноутворюючого чинника розглядуваного злочину. А за таких умов до кримінальної відповідальності можна буде притягнути *будь-яку особу, яка необережно* пошкодила чи знищила об'єкт ЖКГ (наприклад, люк), адже, як засвідчив аналіз судової практики, фактично кожен випадок крадіжки люка розцінюється як такий, що міг призвести до порушення нормального функціонування таких об'єктів та спричинив небезпеку для життя та здоров'я людей.

Крім того, реалізація пропозиції І.Б. Медицького, з огляду на наявність у чинному кримінальному законодавстві ст. 196 КК України («Необережне знищення або пошкодження майна»), призведе до порушення такого принципу криміналізації, як принципу ненадмірності заборони.

Висновки. Підбиваючи підсумки дослідження, зокрема, слід зазначити наступне:

1) діяння, передбачене ст. 270-1 КК України, може виражатися виключно у формі активних дій – знищенні або пошкодженні об'єктів ЖКГ;

2) під пошкодженням об'єктів ЖКГ слід розуміти погіршення їх якості, зменшення цінності або приведення їх на якийсь час у непридатний до використання за цільовим призначенням стан; знищення об'єктів ЖКГ означає приведення їх у повну непридатність до використання за цільовим призначенням. Внаслідок знищення об'єкти ЖКГ перестають існувати або повністю втрачають свою цінність;

3) у випадках, коли дії, вказані у ст. 270-1 КК України, виражаються у викраденні окремих складових об'єктів ЖКГ, скоєне слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 270-1 КК України, та відповідною нормою, передбаченою розділом VI Особливої частини КК України «Злочини проти власності».

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / За ред. А.С. Беніцького, В.С. Гусласького, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – К. : Істина, 2011. – 1112 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [9-те видання, переробл. та доповн.]. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.
3. Архів Орджонікідзевського міського суду Дніпропетровської області. Справа № 428/2214 за 2012 р.
4. Архів Народицького районного суду Житомирської області. Справа № 615/2 за 2012 р.
5. Архів Пролетарського районного суду м. Донецька. Справа № 1-324 за 2011 р.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – [Вид. 2-ге]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – [4-те вид., опрацьоване і доповн.]. – Львів. : БаК, 2012. – 536 с.
8. Мостепанюк Л. Об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 270-1 Кримінального кодексу України / Л. Мостепанюк // Публічне право. – 2011. – № 4. – С. 152–159.
9. Медицький І.Б. Кримінально-правова охорона об'єктів житлово-комунального господарства (на прикладі аналізу ст. 270-1 КК України) / І.Б. Медицький // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 трав. 2011 р. / [редкол. : Г.Є. Боддарь, А.О. Данилевський, О.О. Дудоров та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 318–321.

